

LA GENT DEL CARRER MONTCADA

Una història de Barcelona
(segles XIII a XVIII)

Albert Garcia Espuche

(Dos volums)

» L'Ajuntament de Barcelona publica *La gent del carrer Montcada. Una història de Barcelona (segles XIII a XVIII)*, de l'historiador Albert Garcia Espuche, una obra que consta de dos volums i més de mil pàgines, escrita amb la singular metodologia i l'amena narració que caracteritzen l'autor, que acaba amb els tòpics sobre el carrer Montcada. S'hi estudien la vida i les activitats d'un extraordinari nombre de persones que van viure a la via entre els segles XIII i XVIII.

» L'anàlisi, feta amb pacient exhaustivitat i gran rigor, casa a casa i família a família, descobreix un microcosmos apassionant i, atès el relleu del carrer, construeix una història de Barcelona i, fins i tot, sorprenentment, una història de Catalunya.

» El carrer Montcada ha esdevingut un contenidor privilegiat de coneixement històric que ajuda a entendre alguns dels trets característics de la societat barcelonina, per això, un dels objectius de l'obra és retornar la memòria oblidada d'un carrer que va ser centre neuràlgic del desenvolupament social i econòmic de la ciutat i de Catalunya.

» Per a l'elaboració de l'obra, l'autor ha fet un procés d'investigació que va iniciar l'any 1980: més de quaranta anys de recerca, sis dels quals han estat orientats al carrer Montcada. Sis mesos dedicats a buidar el cadastre del 1716 amb un total de 6.000 cases inventariades.

» Per a la feina de recerca i documentació, l'autor ha consultat recomptes medievals de caps de foc datats fins al 1516; el cadastre borbònic de 1716 –el document més important que li ha permès vincular cada casa al seu propietari–; la documentació produïda per la Canonja de la Seu de Barcelona; així com documentació notarial: manuals diversos, més de 150 capítols matrimonials, més de 400 testaments i més de 250 inventaris *post mortem*.

» Dilluns 22 de juny, a les 19.00 h, tindrà lloc la presentació virtual de l'obra. Hi participaran l'historiador i autor **Albert Garcia Espuche**, que conversarà amb **Joan Subirats**, tinent d'alcaldia de Cultura, Educació, Ciència i Comunitat, i **Agustí Alcoberro**, historiador.

El carrer Montcada, una de les vies més importants de Barcelona i una de les més atractives, tant per als turistes que visiten la ciutat com per als mateixos barcelonins, és un carrer envoltat de mites que ha passat a la història com el nucli d'art gòtic, símbol de riquesa i de poder, un espai urbà que fou nobiliari i exclusiu. Del carrer Montcada es diu que no hi havia activitat econòmica, ni establiments, perquè estava habitat per gent rica. L'existència dels seus falsos palaus ha fet que el carrer fos conegut com un espai on només circulava la noblesa, quan en realitat era un àmbit de barreja social i de dinamisme econòmic, en sintonia amb el context socioeconòmic en el qual es trobava inserit. En definitiva, un carrer ple de tòpics.

L'obra que presentem relata el procés d'investigació que l'autor, Albert Garcia Espuche, inicia l'any 1980. Es tracta d'un estudi sobre la societat, l'economia, l'espai urbà i el territori, a Barcelona i Catalunya, a partir d'un cens de milers de veïns i/o propietaris, amb l'objectiu d'acabar amb els tòpics abusius versats sobre el carrer Montcada, sobre la ciutat i sobre el país.

La recerca, que parteix de la singularitat de la via a través de la gent que l'ha habitat –gent anònima majoritàriament–, analitza alguns dels trets més característics i l'evolució de la societat catalana dels segles XIII a XVIII i fa un recorregut sobre el pas del temps vist des del carrer, des de les persones que hi van viure i des de la vida en societat.

L'obra es compon de dos volums. El primer volum és un estudi general acompanyat de les primeres fotos que es conserven del carrer en què s'analitzen profundament la societat i l'economia.

El segon volum analitza les persones que hi van viure així com l'activitat que es duia a terme al carrer, casa a casa i família a família. Cada casa i/o cada família té una història independent, prou important i prou extensa, com és el cas de la Casa Dalmases.

INVENCIONS QUE ENVOLTEN LA HISTÒRIA DEL CARRER

La història que envolta el carrer Montcada està plena d'invencions que ja comencen en l'origen del seu nom, que falsament s'atribueix als nobles Montcada.

És l'any 1847, quan Antoni de Bofarull i de Brocà, amb la publicació de la *Guía-Cicerone de Barcelona*, situa Guillermo de Montcada com a primer habitant del carrer, l'any 1153. Però serà l'any 1854 quan Andreu Avel·lí Pi i Arimon en el llibre *Barcelona antigua y moderna* atribueix al pare de Guillermo de Montcada, en Guillermo Ramon I, el Gran Senescal, conegut com a Guillermo Ramon de Montcada, l'honor de ser una de les primeres persones que donen inici a la vida del carrer. L'any 1953 Agustí Duran i Sanpere publica un article en què explica que l'origen del carrer es deu a la concessió del seu desenvolupament urbanístic per part del comte Ramon Berenguer IV a un seguit de mercaders pel suport econòmic que aquest havia rebut per part dels comerciants a favor de la conquesta de Tortosa, juntament amb Guillermo Ramon de Montcada, el qual passaria a ser fiador de Ramon Berenguer.

El nom del carrer es deu realment al ciutadà Martí de Montcada, que arribà a la conselleria del Consell de Cent l'any 1258 i que fou propietari d'alguns solars del carrer.

BARRI GÒTIC I PALAUS

Dins l'esperit de creació d'un fals «barri gòtic» a la segona meitat del segle XX, el carrer Montcada va veure modificacions arquitectòniques dirigides a convertir-lo en «medieval». «Es van traslladar a diverses cases de la via desenes d'elements arquitectònics recuperats d'altres llocs, s'inventaren *in situ* murs, finestres, galeries i escales "medievals", de tal manera que ara es fa difícil saber quina part de l'edifici és original i quina és reconstrucció o "decorat medieval" del segle XX», explica Garcia Espuche.

Els habitatges més importants del carrer reben actualment la denominació de «palaus», però històricament no han rebut aquest qualificatiu. En el període d'estudi eren «cases grans», resultat de la suma de diverses cases que es formaren especialment entre els segles XVI i XVII, com és el cas d'una de les més conegudes, la Casa Dalmases, que és la suma de quatre cases.

És l'any 1961. Amb la troballa a la Casa Reart, primera seu del Museu Picasso, d'unes pintures murals datades els anys 1228 i 1229, l'historiador Joan Ainaud de Lasarte fa servir en un discurs sobre aquesta troballa la paraula «palau» per referir-se a la Casa Reart. Aquest serà l'element decisiu pel que fa a l'error sobre la nomenclatura que passarà a formar part de la llegenda urbana: «A tot arreu, en efecte, els palaus conciten més entusiasme i admiració que les simples cases. A partir d'aquell moment es va imposar el terme i, sobretot, la idea de l'existència de "palaus" a la Barcelona baixmedieval i moderna», assenyala l'autor.

S'anomenaven palaus a l'època baixmedieval i moderna només aquells edificis singulars dels poders «externs» a la ciutat, com el Palau del Rei, el Palau del Bisbe o el Palau del Virrei.

Una altra dada també rellevant és que les esmentades reformes van amagar l'existència de botigues. Aquestes proporcionaven a la via una bona part de la seva diversitat social, econòmica i funcional. «La seva supressió "inventava" unes cases sense botigues al carrer, sense uns espais que no tan sols eren llocs de treball, sinó petits habitatges on s'estaven famílies de condició modesta», afirma l'autor.

LA REALITAT HISTÒRICA, UNA REALITAT COMPLEXA

Partim de la premissa que actualment el carrer Montcada viu en una falsa realitat i es presenta com un espai de palaus medievals on havia viscut la noblesa catalana, famílies riques i, per tant, on no es produïa barreja social, donat que per aquesta falsa informació, la via tan sols feia la funció d'espai residencial de qualitat, sense activat econòmic.

Al carrer Montcada hi vivien grans famílies burgeses, militars esdevinguts nobles, mercaders enriquits o membres de la noblesa, tot i que normalment hi vivien familiars de branques secundàries, ja que les branques principals vivien en altres indrets. Ara bé, és molt important tenir present que no només hi vivien les famílies més riques. De fet, al carrer es donava molta diversitat, es produïa una gran barreja social i econòmica.

«La singularitat del carrer Montcada, com un espai d'un nivell social i econòmic de mitjana alt situat en un entorn urbà intensament actiu, així com la seva diversitat real, ajuden a entendre alguns dels trets que caracteritzaven la societat barcelonina. La capital catalana era un lloc on resultava possible que un espai prou qualificat com el carrer Montcada no resultés socialment exclusiu i del tot elitista», assenyala Garcia Espuche.

L'estudi ens porta a una altra realitat: el carrer Montcada no era el carrer més valorat de Barcelona. Des de la seva consolidació urbanística, la seva ubicació el situava en el sector més dinàmic de la ciutat. Es tractava, però, d'un espai ple de contrastos que tot i ser un carrer reposat, amb l'existència de cases notables i, en molts casos de famílies benestants, quedava envoltat d'àrees urbanes plenes de botigues, tallers, circulació de productes i de persones. Per això, els notables que hi van viure tenien necessitat de seguir vinculats tant als seus negocis com a l'activitat econòmica del carrer i dels seus voltants.

ELS ORÍGENS

Abans de la seva edificació, el carrer Montcada era una riera. És cap a l'any 1058 que la riera és desviada. Les primeres edificacions daten del 1080-1106, i ja no s'hi torna a edificar fins al segle XIII. Primer es va crear la banda esquerra (Casa Dalmases) i posteriorment la banda dreta (Museu Picasso). L'any 1257 es construeix una claveguera.

La seva situació geogràfica, ubicat entre la plaça Major –un dels carrers principals per a l'entrada de productes–; el Born –on se celebrava el mercat–; i el Convent de Santa Caterina, situava el carrer Montcada en el centre neuràlgic de l'activitat econòmica i social de la ciutat, dotant-lo de gran valor. A més, cal afegir que fou protagonista dels grans esdeveniments socials, com el pas de la processó del Corpus o de desfilades reials en actes oficials.

Pel que fa a la parcel·lació, n'hi havia de diferents mides. Algunes de les cases més grans disposaven d'horts. S'ha de tenir en compte que algunes de les cases actuals més grans corresponen a la suma de diverses propietats. La suma de cases per esdevenir una casa més gran es va iniciar abans del 1296 amb la Casa Cortés. Els casos de la Casa Amat, la Casa Sobias, la Casa Dalmases i la Casa Sabastida es van produir a la segona meitat del segle XIV. Durant el segle XVI o les primeres dècades del XVII, arribà el torn de la Casa Taverner (1532), la Casa Dalmau (1568), la Casa Móra (1587), la Casa Dalmases (1612, segona suma) i la Casa Nadal (1637).

Segons l'estudi, la parcel·lació varia segons la situació dins la mateixa via. Això indica que el desenvolupament del carrer va ser diferent depenent del costat de la via. La banda de ponent va evolucionar més ràpidament. Un cop consolidada aquesta evolució, l'altra banda del carrer comença a desenvolupar-se, edificant-s'hi cases més grans.

En relació a les botigues, n'hi havia de dos tipus: amb accés una vegada passada la porta de l'interior de la casa i amb entrada directa des del carrer, botigues que en moltes ocasions el propietari llogava. A la segona meitat del segle XIV, hi havia una trentena de cases que van disposar d'una o més botigues independents, habitades, amb porta d'accés pròpia des del carrer Montcada, i que representava un 40% del total d'unitats d'habitatge.

DIVERSITAT

Al llarg de l'estudi podem observar que, malgrat ser un carrer per sobre de la mitjana, la paraula clau és la diversitat social, econòmica i funcional.

A partir de la segona meitat del segle XIV, el carrer està habitat per 40 famílies. Cap al 1516 ja hi vivien 50 famílies. Els primers propietaris i/o veïns del carrer tenien vincles amb Banyoles, Lleida, Manresa i Solsona. Amb el pas del temps s'hi anaven instal·lant persones d'arreu de Catalunya, és a dir, que el carrer s'anava formant a partir d'habitants de procedència diversa. «A l'estreta vinculació amb Catalunya se sumava, en el cas del carrer Montcada, la presència de força famílies de fora del país: de València, Mallorca, Aragó, Navarra, Lucca, Sàsser, de diversos llocs de França i, en un nombre notable, de Gènova i del Genovesat. L'atracció de la ciutat i de la via que estudiem era molt gran», explica l'autor.

A través de l'estudi no s'observen separacions radicals ni per oficis, ni per grups socials, ni per nivells econòmics a la ciutat. Pel que fa l'estatus al carrer Montcada el 1363, un 15% dels habitants es consideren rics, un 50% mitjans, i un 35% pobres.

En relació als oficis dels habitants del carrer, entre l'any 1363 i el 1399 són servidors reials, mercaders, drapers, notaris, corredors d'orella, assaonadors, paraires, sabaters, pellissers, hostalers, abaixadors, taverners i candelers. Cap al 1516 s'incrementa el món dels oficis. A més dels ja esmentats apareixen els primers cirurgians, apotecaris, sombreroers, revenedors, apuntadors de draps de llana, teixidors de lli, matalassers, sastres, porters, una dona hostalera i una dona botiguera. L'any 1716 s'hi concentren els habitants que pertanyen a un mateix grup, el 14% dels habitants són velers o teixidors de vel, el 10% pertanyen a l'estament militar i el 6% són mercaders i negociants. En aquesta època augmenta també, de manera progressiva, el nombre de llogaters, que és bàsicament el fet que contribuï a la barreja social.

VEÏNS I PROPIETARIS

Banquers:

Destaca la vinculació de banquers i creditors de la monarquia amb el carrer Montcada el segle XIII. El primer banquer que s'hi va instal·lar en comprar una casa (Casa Bru) el 1274 va ser Guillem Pere (I) Dusai, amb el seu germà Arnau (I). En el període baixmedieval consta que hi van tenir propietat un total de 19 banquers. Aquesta vinculació entre els banquers i els servidors reials es produïa perquè a causa de les conquestes de territoris, el rei necessitava els diners dels banquers i mercaders, i com a compensació, aquests negociaven en els espais conquerits i esdevenien servidors reials. Cap als segles XVI i XVII, la presència de banquers a la via disminueix però es manté, amb un total de quatre i dos, respectivament.

«La presència de bancs importants al carrer Montcada el situa lluny del tòpic que l'ha associat sobretot a nobles ociosos sense relació amb el món dels negocis», afirma Garcia Espuche.

Servidors reials:

En el període baixmedieval, els servidors reials tenen dedicació absoluta a la Corona. En aquest període, l'estudi ha constatat que 36 servidors reials tenien casa pròpia a la via, tot i que es pot constatar que dels 36, un total de 24 vivien al carrer Montcada, i 3 eren llogaters. Alguns d'ells van accedir al govern municipal. Cap als segles moderns la xifra va anar una mica en descens, ja que eren 32 els servidors reials que habitaven a la via, la majoria propietaris de la casa. En aquest període sí que es coneix que els servidors reials ja desenvolupaven activitats econòmiques privades.

Del total dels servidors reials documentats en tot el període d'estudi, un 86% eren propietaris d'una casa al carrer Montcada, però només es pot assegurar que un 67% hi van habitar.

Mercaders:

Els mercaders del carrer Montcada van tenir un paper protagonista després de la guerra de Secessió, ja que van contribuir a la recuperació econòmica de la ciutat i de Catalunya.

En tot el període d'estudi, es demostra que l'activitat de mercaders va ser la que més presència va tenir al carrer. Segons es pot constatar, van ser un total de 202.

A la segona meitat del segle XIV el carrer Montcada viu una eclosió de mercaders. En el període medieval, troben documentats 6 mercaders a la primera meitat del segle XIV, 43 a la segona meitat del segle XIV, 8 a la primera meitat del segle XV (xifra a la baixa per limitacions documentals) i 25 a la segona meitat del segle XV.

Pel que fa la segona etapa, segles XVI i XVII, es manté aquesta vinculació de mercaders amb el carrer, ja fossin propietaris o llogaters, amb un total de 120, dels quals 28 corresponen a la primera meitat del segle XVI, 35 a la segona del mateix segle, 24 a la primera meitat del segle XVII i 29 a la segona.

Un 57% dels mercaders van ser propietaris d'una casa al carrer Montcada; 52 van ser llogaters i només es pot assegurar que 39 van ser propietaris i hi van viure.

Ja s'ha vist la vinculació dels mercaders amb la Corona i els banquers. També cal destacar el desenvolupament del comerç exterior, l'intercanvi comercial amb la Mediterrània així com la relació amb la Corona d'Aragó. És a partir de la guerra civil que degut a les seves conseqüències, els mercaders s'han de reinventar. S'inicia la «Revolució comercial Atlàntica», entre els segles XV i XVI, que estableix relacions comercials entre el mercat català i l'Atlàntic, amb Andalusia com a centre de distribució i reagrupament de mercaderies de la corona catalanoaragonesa, Orient, Àfrica, Illes Canàries, Madeira, Flandes, Anglaterra o Irlanda; i Barcelona com a centre financer i d'assegurances. S'obren altres camins i s'inicien altres activitats com la distribució de llana aragonesa a paraires o les assegurances, es desenvolupa el mercat del cuir, el coral, la confecció, el tèxtil, l'adrogueria, l'aiguardent i el tabac.

Ciudadans honrats:

Els ciudadans honrats eren patricis o burgesos, l'elit de la ciutat.

En el període baixmedieval el terme que els definia era «ciudadà». Entre finals del segle XIII i el segle XV, hi va haver 25 «ciudadans» vinculats al carrer Montcada, tot ells amb casa, i està documentat que 16 hi van viure. La seva activitat inicial eren els negocis: eren inversors en viatges, comerciants o mercaders. En el període baixmedieval només alguns ciudadans tenien com a activitat el servei a la Corona.

És a partir de l'any 1510 quan es fa servir el terme «ciudadà honrat», i el nombre de ciudadans honrats va en augment. Es produeix un increment de mercaders que esdevindran ciudadans honrats i, per contra, descendeix el nombre de ciudadans honrats que esdevenen nobles. A la segona etapa, hi ha 59 ciudadans honrats vinculats al carrer, la majoria amb casa pròpia, i 5 llogaters.

Els ciudadans honrats del carrer Montcada, però, representaven només el 7,7% dels ciudadans honrats de la ciutat.

Majoritàriament eren mercaders, banquers, doctors en Dret o en Medicina, servidors reials, donzells, cavallers i nobles, amb activitats econòmiques privades. Molts d'ells participaren activament en el creixement econòmic de Barcelona i Catalunya.

Membres de l'estament militar:

La jerarquia de l'estament militar, de grau inferior a grau superior, era la següent: donzells, cavallers, varvassors, nobles i nobles amb títol.

Al carrer Montcada no es pot trobar la figura de rang superior, ja que l'any 1599, amb els ascensos a les Corts, a Catalunya només hi havia un duc, un marquès, vuit comtes i un vescomte.

Pel que fa a la presència de nobles pròpiament dits, a Catalunya i a la ciutat, en concret, des de l'any 1518 fins al 1639, se'n va produint un increment, degut també al desplaçament de la noblesa del camp a la ciutat amb la voluntat de mantenir-se a prop dels negocis. Molts d'ells participaven en negocis i inversions de diversos tipus. Uns altres van ser banquers.

L'any 1516, a Barcelona hi havia un total de 17 nobles, cinc vídues de noble, 28 cavallers, 61 donzells i un varvassor. Al carrer Montcada hi vivien un donzell, tres cavallers, el varvassor i una vídua de noble. L'any 1716, a Barcelona, però, hi havia 225 membres de l'estament militar, dels quals set vivien a la via. També s'aprecia a l'estudi que gran part de l'estament militar i propietaris d'una casa al carrer Montcada no hi vivien: 14 d'un total de 30 en els segles baixmedievals i 48 d'un total de 113 en els moderns. En total, 62 de 143.

Gaudints:

Els gaudints eren aquells que gaudien de doctorats en Dret o Medicina. La seva presència al carrer va ser menor que la d'altres grups. En els segles moderns hi ha referenciats 13 doctors en Dret i 6 en Medicina. De tots ells, 16 van posseir una casa al carrer Montcada, però només hi ha documentació de 10 gaudints que les habitessin, 6 propietaris i 3 llogaters. Els doctorats en Dret van tenir un fort vincle amb el carrer i els negocis, però preferien les proximitats als centres de poder i administratius.

Botiguers de teles, adroguers i velers:

A les primeres etapes de l'estudi, els oficis més destacats a la ciutat són paraires i blanquers. A la segona meitat del segle XVI, disminueixen aquests oficis que significaven la primera fase de la producció i augmenten els oficis de les darreres fases: sastres, sabaters, passamaners, botiguers de teles, adroguers i productors de vels. Barcelona és el centre de distribució i comercialització de tot el territori català.

Al carrer Montcada destaca la presència de botiguers de teles, adroguers i teixidors de vels. Van ser 35 botiguers els que es van establir al carrer, 19 de lloguer i 16 amb casa pròpia. En molts casos els botiguers podien arribar a ser mercaders. En menor quantitat, un botiguer podia arribar a ser ciutadà honorat i cavaller. La presència dels adroguers també va ser molt important a la via i va tenir un pes específic en l'economia cap a finals del segle XVII, amb l'aiguardent i amb la producció i comercialització de tabac. Al mateix carrer Montcada hi havia la Botiga del Lleó (Casa Bru), una important fàbrica de tabac on es produïa el famós «tabac Barcelona».

Un sector important per a l'economia catalana, i que va tenir una forta presència al carrer Montcada, van ser els velers o teixidors de vels, cap als anys 1550-1640. Però l'expansió de velers més important té lloc a la segona meitat del segle XVII quan ja representava un 20% del total de velers a la ciutat.

A més dels oficis esmentats, el carrer en va acollir molts altres. Hi destaca la presència de 21 notaris, 21 apotecaris, 21 taverners i 20 sombrerers.

UN ESPAI DE RELACIÓ

Queda demostrat, llavors, que el carrer Montcada estava ple d'activitat econòmica, de botigues i de persones de diferent classe social, i es trenca el mite que ha envoltat la seva història.

Al carrer es produïa barreja social, relacions de negocis, enllaços matrimonials entre persones d'un cert nivell econòmic i social, matrimonis pactats, tractes comercials, activitat econòmica, relacions entre els veïns, a més de les activitats culturals i festives. Tot aquest moviment permetia la millora sociocultural i econòmica de la via.

Moltes famílies del carrer que a l'inici desenvolupaven l'activitat de mercaders o banquers, van arribar a tenir ascens social i acabaren sent ciutadans honorats, donzells, cavallers o nobles. Però l'estudi demostra i

explica que, a més d'aquestes famílies, moltes persones de classe no privilegiada també van viure un ascens social.

Un cop es produïa l'ascens social, l'efecte natural era traslladar-se a altres indrets de la ciutat més prestigiosos. Les famílies que romanien al carrer per qüestions econòmiques o d'altres àmbits, i no es podien permetre aquest trasllat, ampliaven el seu habitatge amb la compra de cases del seu voltant per així engrandir el seu espai.

L'ascens social del carrer queda provat en l'estudi, que mostra que 76 consellers de la ciutat van estar vinculats a la via entre els segles XVI i XVII, el període més rellevant en aquesta qüestió.

És a dir, al carrer Montcada es va produir una gran barreja social i ascens social, en contra del que se'ns ha fet creure.

LES FAMÍLIES I LA MANERA DE VIURE

Pel que fa a les famílies, les de classes dirigents lluiten per mantenir-se en el poder, mentre que en l'àmbit dels oficis, la família era l'espai de solidaritat i s'establien matrimonis entre famílies del mateix ofici.

En relació a la dona, en general existia una gran confiança en ella i en les seves capacitats. Les dones solien ser usufructuàries del cònjuge o hereves.

Els fills il·legítims no sempre eren reconeguts. Pel que fa als legítims, existia la figura del tutor, que tenia la funció d'educar els menors sense pare o orfes i vetllava per la seva economia.

Les fàmules o membres del servei tenien una gran presència a les cases d'un determinat nivell econòmic, inclús podien arribar a ser testimonis en actes notariais.

Existia també la figura de l'esclau. A principis del segle XV a Barcelona hi havia aproximadament entre 4.000 i 5.000 esclaus, que representaven un 10%-15% de total de la població. A finals del segle XV, amb l'arribada d'esclaus subsaharians, ja significaven el 55% de la població captiva de Barcelona. Un esclau que fugia era ajusticiat.

Pel que fa a la presència d'esclaus al carrer Montcada, a l'època baixmedieval n'hi havia 33, mentre que a l'època moderna va disminuir a 19 i rebien un tracte millor que en l'època anterior.

Mentre s'abolia l'esclavitud, incrementava el nombre de criades a les cases. Se les anomenava «persones de famílies» i, en general, eren dones sense recursos o vídues.

A partir del segle XVI i principis del XVII es produeix una millora als interiors domèstics. Apareix el moble com a element d'emmagatzematge i decoratiu; com més ornats, més nobles i més rics. La quantitat de caixes o cofres creix al llarg del temps. També destaquen les caixes de núvia com a elements decoratius, les catifes, els retaules, mapes, mapamundis, globus terraqüis, rellotges mecànics i pintures religioses. La primera pintura no religiosa referenciada data del 1567 i es trobava a la Casa Bru.

HISTÒRIA DE BARCELONA, HISTÒRIA DE CATALUNYA

Des de l'any 1348 fins al 1652, en diferents períodes, nombroses pestes i malalties infeccioses van afectar tota la societat barcelonina i catalana, amb efectes terribles. Moltes famílies fugien de la ciutat i es refugiaven a les «torres de recreo», propietats d'esbarjo, sense cap garantia de supervivència, ja que la malaltia estava estesa arreu. Per contra, algunes famílies benestants preferien no abandonar la ciutat, ja que volien controlar els seus negocis. L'any 1558 es fa una crida a metges i cirurgians i se'ls demana que no abandonin la ciutat per tal de fer front a la malaltia. Aquest seguit de malalties van provocar grans pèrdues devastadores, tant socials com econòmiques.

També diverses revoltes i avalots van tenir lloc a la ciutat, i el carrer Montcada en va ser testimoni. L'any 1624 va tenir lloc un avalot en contra dels genovesos que va tenir greus conseqüències a la Casa Judice, que fou incendiada (Casa Vilana).

Pel que fa als conflictes bèl·lics, diverses guerres que van afectar el territori català es poden resseguir al carrer Montcada: la Guerra Civil Catalana, entre 1462 i 1472, amb l'enfrontament entre dos bàndols, la Biga i la Busca; els primers enfrontaments entre la Corona i les institucions catalanes entre 1580 i 1593; la Guerra de Secessió; la Guerra dels Nou anys; i el Setge de 1713-1714. En tots els conflictes, els habitants del carrer Montcada en va ser protagonistes, i les famílies i les cases en van rebre les conseqüències.

TRETS DE LA SOCIETAT CATALANA

Gràcies a l'estudi d'Albert Garcia Espuche sobre el carrer Montcada, a més de l'anàlisi historiogràfica, és important destacar els principals trets que caracteritzen la societat barcelonina i, en conseqüència, la catalana, dels primers segles moderns.

Des de ben aviat es parla de les llibertats de la terra i es defensen aferrissadament, amb el punt final dramàtic del setge de 1713-1714. Per una altra banda es produeix la participació directa de la societat, i de la classe treballadora en concret, en el govern municipal, una combinació de tolerància i control eficaç. Un altre tret és la barreja social a l'espai urbà: diversitat social, econòmica i funcional. També la possibilitat d'ascens social i econòmic de les classes no privilegiades. Destaca també l'associació en companyies comercials, suma d'esforços per a la millora de l'economia en virtut de la societat, important i exportant, o per fer negocis, com és el cas del gremi dels adroguers de Barcelona, amb seu al carrer Montcada. En darrer lloc, un tret característic dels barcelonins i catalans és el de ser una societat compromesa, de complir amb el que s'ha de fer, amb el que es considera correcte: «complir sempre amb les formes de fer acceptades en comú». Des del punt de vista de l'economia i de la modernitat en general, cal dir que des de finals del segle XVI queda constituït el sistema de ciutadà català, amb el reforçament d'un conjunt de

poblacions properes a Barcelona que faciliten la descentralització de la capital i la industrialització del territori, un fet transcendent per a l'economia.

«...Després de la "grandesa medieval" de Catalunya, que ha orientat la invenció d'"un determinat carrer Montcada" en el si d'una intencionada visió del país, van existir uns segles moderns, plens de dificultats i de crisis, però també d'assoliments generals decisius i de millores evidents en la vida del conjunt de la població. La història de Catalunya, que és sobretot la del conjunt d'homes i dones comuns al llarg del temps, inclou un període que alguns han volgut obviar, però que no es pot menystenir. Si un país oblida una part del recorregut històric que ha protagonitzat, modifica estèrilment la seva realitat passada i empobreix el seu present i el seu futur.» Albert Garcia Espuche

UN ARXIU DE CONEIXEMENT

El present treball sobre el carrer Montcada no es pot desvincular de les publicacions anteriors de Garcia Espuche sobre Barcelona.

L'estudi parteix de la microhistòria, un estudi sobre les cases i famílies que van habitar en un espai socialment complex on es donaven relacions entre gent de condició diversa. Un espai estratègic en el conjunt de Barcelona.

Un dels objectius sobre el carrer Montcada ha estat conèixer el màxim nombre de famílies que van posseir cases o les van habitar, saber les seves històries particulars per tal d'abordar l'evolució social i econòmica de la via.

Els anys de recerca que Albert Garcia Espuche ha esmerçat per dur a terme l'estudi li han permès d'una banda analitzar cada una de les cases i la seva evolució, i de l'altra, vincular cada casa a una de les famílies propietàries i estudiar-ne l'ocupació, l'ofici i les dades econòmiques. S'ha de tenir present que les classes més baixes no tenien accés als poders notariais.

Per a la recerca, l'autor ha utilitzat diverses fonts:

- Recomptes medievals de caps de foc datats fins al 1516.
- El cadastre borbònic de 1716, el document més important, ja que li ha permès vincular cada casa amb el seu propietari.
- La documentació produïda per la Canonja de la Seu de Barcelona.
- Documentació notarial: manuals diversos, més de 150 capítols matrimonials, més de 400 testaments i més de 250 inventaris *post mortem*.

Cal fer menció de la poca presència de la dona, ja que només figuren dones en el 30% dels testaments i en el 20% dels inventaris *post mortem*.

Pel que fa al segon volum de l'obra, l'anàlisi continguda mostra l'evolució de les 20 famílies que van ser propietàries d'una casa del carrer Montcada durant diverses generacions.

A més, el segon volum aporta:

- L'estudi de 31 cases dividides entre les dues bandes del carrer, llevant i ponent.
- 120 esquemes genealògics de les cases i de les famílies que les van habitar.
- Documentació sobre 40 persones de les quals no s'ha trobat una casa assignada.

CASES DE LA BANDA DE LLEVANT DEL CARRER

Casa Vilardaga; Casa Puiguriquer; Casa Calveria; Casa Torres; Casa Saleta; Casa Vedrines; Casa Junyent; Casa Reart; Casa Llinás; Casa Meca; Casa Aguilar; Casa Comalada; Casa Vilana; Casa Rossell; Casa Bru; Casa Ferrer; Casa Segarra; Casa Morelló; Casa Circuns.

CASES DE LA BANDA DE PONENT DEL CARRER

Casa Marcús; Casa Cabejau; Casa Blanch; Casa Andreu; Casa Monnar; Casa Batlle; Casa Artés; Casa Amat; Casa Sobias; Casa Cortés; Casa Móra; Casa Nadal; Casa Casas; Casa Dalmau; Casa Dalmases; Casa Marís; Casa Sabastida; Casa Taverner; Casa Miquel Llobet; Casa Brunés; Casa Bernat Llobet; Casa Buçot.

Albert Garcia Espuche (Barcelona, 1951) és doctor en Arquitectura i en Història Catalana, i ha estat impulsor i primer director del Born Centre Cultural.

Dedicà la tesi doctoral en Història a la Barcelona del segle XVIII. Ha estat director d'exposicions i de recerca del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, on l'any 2000 va crear el Premi Europeu de l'Espai Públic Urbà. Ha estat comissari de més d'una trentena d'exposicions com «El Quadrat d'Or» (1990), «El Modernisme» (1990), «Ciutats, del globus al satèl·lit» (1994), «Retrat de Barcelona» (1995), «La Ciutat Sostenible» (1998), «La Reconquesta d'Europa. Espai públic europeu 1980-1999» (1999), «Fes, ciutat interior» (2002), «Barcelona & Fotografia» (2005) i el 2004 també va ser director d'exposicions del Fòrum Universal de les Cultures. Ha estat conferenciant i ha impartit cursos en diverses universitats, i ha publicat nombrosos articles en diaris i revistes especialitzades en història, arqueologia i ciència. Per la seva obra *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona* (2009) va rebre el Premi Nacional de Cultura. Fou impulsor i primer director del Born Centre Cultural i ha rebut diverses vegades el Premi Ciutat de Barcelona. En la seva obra *Una societat assetjada: Barcelona 1713-1714*, publicada el 2014, donà a conèixer que l'apunt del registre de ferits de l'11 de setembre de 1714 de l'Hospital de la Santa Creu que durant tot un segle s'havia atribuït —erròniament— al conseller en cap Rafael Casanova i Comes i que

s'havia interpretat com un intent de fer-lo passar per mort, corresponia en realitat a l'ingrés d'un jove sastre barceloní nascut a Vilafranca del Penedès, Rafael Casanovas.

Per a més informació, entrevistes i/o material fotogràfic:

<http://ajuntament.barcelona.cat/barcelonallibres/>

Laura Santaflorentina / Tel. 699061244 / E-mail: laurasantaflorentina@gmail.com